

**CUMHURİYET DÖNEMİ BALKAN GÖÇLERİNİN SOSYAL
POLİTİKALAR İLE İLİŞKİLERİ**

*THE EFFECTS OF BALKAN MIGRATION IN THE REPUBLICAN PERIOD IN
TERMS OF SOCIAL POLICY*

Mustafa HATİPLER*

*Geliş Tarihi: 30.05.2018
(Received)*

*Kabul Tarihi: 09.10.2018
(Accepted)*

ÖZ: Göç ve sosyal politika birbirinden ayrılmayan ve birbirini tamamlayan iki önemli olgu olarak insanlık kadar eski bir tarihe dayanmaktadır. Göçün başladığı yerde ve sonlandığı yerde boyutları farklı olsa da mutlaka sosyal politikayla ilgili bir şeyler vardır. Bu yerlerin ilkinde, sosyal politikanın büyük eksikliği göçün oluşmasını ve ivedileşmesini sağlarken, ikicisinde de sosyal politikanın varlığı uyum ve yerleşmeyi çabuklaştırmaktadır. Bunda, göçün; sosyo-politik, sosyo-ekonomik, sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel faktörlerle iç içe olması etkindir. Tarih içinde, genel olarak, daha rahat ve daha huzurlu bir yaşam amacıyla yapılan göçler söz konusuysen, Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerde bunlara, ekonomik, siyasî, askerî ve dinî unsurları da ilave etmek gerekmektedir. Bu durum aslında, Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminde Balkanlardan yapılan göçler için geçerli olduğu kadar Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize yapılan göçler için de geçerlidir. Bu noktada, Cumhuriyet öncesinde Osmanlı döneminde Balkanlardan ülkemize yapılan göçlerin nedenlerinin, Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize yapılan göçlerin tetikleyicisi, hazırlayıcısı, hızlandırıcısı olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize yapılan göçlerin hangi sebeple yapılmış olursa olsun, büyük insan ziyanlıklarına neden olduğu malumdur. Bu göçlerin nedenleri ve sonuçları ülkemizin insan profilinin, özellikle Balkanlardan göç etmiş olan insan profilinin geçmişi ve yaşadıklarının anlaşılması bakımından önemlidir. Geniş anlamda sosyal politikanın iştilgal alanı ve gayretleri bu ziyanlığı azaltmak ve göç eden insanların yüreğindeki travmaları ortadan kaldırmaktır. Sosyal politika sadece göç edenler için değil, terk edilen yerde kalanlar için de, göç edilen yerde birlikte olunacak olunanlar için de elzemdir.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Ekonomi, Sosyal Politika*

ABSTRACT: Migration and social policy rely on a history as old as humanity as two important phenomena that do not separate from each other and complement each other. Although the size of the place where migration begins and ends is different, there is absolutely something about social policy. In the first of these places, while the great deficiency of social policy makes it possible for immigration to occur and to accelerate, in the second one also, the existence of social policy facilitates adaptation and settlement. In this, it is affective that immigration is intertwined with socio-political, socio-economic, socio-psychological and socio-cultural factors. Whereas, in the history, generally, migrations on the purpose of more comfortable and more peaceful life was a matter; in the migrations, which were from the Balkans to Turkey, economic, political, military and

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, mustafahatipler@gmail.com

religious factors also should be added to these matters. This situation is, in fact, valid for migrations from the Balkans during the Republican period to our country as much as for migrations from the Balkans during the pre-Republican Ottoman period. At this point, it is possible to say that the reasons for the migration from the Balkans to our country during the pre-Republican Ottoman period were; the trigger, the preparator and the accelerator of the migrations made from the Balkans to our country during the Republican period. Whatever the reason for the migration from the Balkans to our country during the Republican era, it is known that it caused to great detriments of humanity. The causes and consequences of these migrations are important for understanding with regards to the history and the experienced of the human profile of our country, especially the human profile that has emigrated from the Balkans. In a broad sense, the social policy's field of activities and efforts are; to reduce this detriment and to remove trauma, in the heart of migrants. Social policy is not only essential for immigrants, but also for those who left in the abandoned place, and those who are to be together in the migrated place.

Keywords: Migration, Economy, Social Policy

1. GİRİŞ

Cumhuriyet Dönemi, farklı coğrafyalardan ülkemize doğru yapılan göçlerin acı ve sevinçleriyle yüklüdür. Bu göçlerin yapıldığı coğrafya, Balkanlardan, Kafkaslara, Ortadoğu'ya kadar uzanır. Özellikle, Osmanlı Devleti'nin, son elli yılında Balkan coğrafyasında yaşadıkları, kaybedilen savaşlar ve topraklar üzerinde başlayan kitlesel göç hareketleri, adeta kesintisiz olarak uzun süre devam etmiştir. Cumhuriyet döneminin en büyük kitlesel göçleri Balkan coğrafyasından olmuştur. Bunda terk ettiğimiz bölgelerde kurulan devletlerin ulus-devlet anlayış ve algılarının büyük etken olduğunu söylemek abartı sayılmaz. Daha çok "etnik temizlik" düşüncesi bazen ulusal bazen uluslar arası boyutlarda göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur.

Göç olayını ilk insandan başlatarak günümüze taşımak mümkündür. İnsanların çeşitli sebeplerle, bazen kitlesel olarak bazen de bireysel olarak bir yerlerden bir yerlere hareket edip yerleştikleri bilinmektedir. Göç olarak adlandırılan bu hareketliliğin, bazen çok etkili bazen az etkili olsa da tarihin akışını değiştirdiğini söylemek mümkündür. Dünya tarihi için geçerli olan bu kanaat kendi tarihimiz için de geçerlidir. Genel tarih bilgisi içinde Orta Asya'dan başlayan göçlerin neleri değiştirdiği bilinmektedir. Orta çağda, toprağa bağlı yaşam nedeniyle daha çok savaşlar nedeniyle yapılan veya yaptırılan göçlere, Sanayi Devrimi sonrası ekonomik nedenlerle yapılan göçler ilave olmuştur. Bu dönem, göçlerin nedenleri olarak, şehirleşme/ kentleşme hareketlerini, daha iyi yaşam koşulları hedeflerini, savaşları, ekonomik ve sosyal çöküntüleri ve kültürel asimilasyon ve değişimleri saymak mümkündür. Göç kavramı içinde, daha iyi yaşam koşulları amacıyla ya da kabaca zenginleşme arzusuyla yapılanların en büyüğünün Avrupa'dan Kuzey Amerika'ya doğru yapıldığını ifade etmek mümkündür.

Bir bütün olarak ele alındığında göç olayının, bir yerden bir yere hareket etmekten ibaret olmadığını bu yapılırken; göçün içtimaî, siyasî, coğrafi işlevlere sahip olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Bununla beraber göçün doğal olarak en fazla ilişki içinde olduğu alan sosyal politika olmuştur. Bunun nedeni, sosyal politikanın temel olarak; sosyo-ekonomik olayların toplumlar üzerindeki olumsuz etkilerini mümkün olabilecek en aza indirmeye, bireylerin ve kitlelerin sosyo-ekonomik güvensizlik duygularını azaltmaya ve toplumsal barışı sağlama konusu üzerinde çalışıyor olmasıdır. Ayrıca göç hareketleri, mahiyet, çerçeve, sebep ve sonuçları bakımından doğrudan doğruya sosyal politikayı ilgilendirmektedir. Ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel, ailevî ve diğer sebeplerin ürünü olarak göç; tarımdan sanayileşmeye; işgücü, istihdam ve işsizlikten gelir dağılımına, yoksulluk ve açlıktan kentleşmeye, nüfus artışı ve konut politikalarından, ailenin yapısına kadar birçok konuda sosyal politikanın çalışma alanı içindedir. Bu konuların her biri sosyal politikanın temel konuları içinde yer almaktadır.

Bu çalışmada, sınırlı olarak, göç ve göçün sebepleri üzerinde durulacak ve Cumhuriyet döneminde Balkanlardan yapılan göçlerin nedenleri ve neticeleri bakımından sosyal politika ile olan münasebeti ele alınacaktır. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan yapılan göçlerin sebepleri ve sonuçlarının sosyal politika uygulamalarını yönlendirdiği gerçeği içinde, göç ve sosyal politika sorunlarına değinilecektir. Genelden ayrı olarak Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize yapılan bu göçlerle sosyal politika arasındaki ilişkiden önce genel anlamda göç ve sosyal politika üzerinde durulacaktır.

2. GÖÇ

Göç; tarih boyunca antropolojiden sosyolojiye, yönetimden tarihe, coğrafyadan ekonomiye, maliyeden çalışma ekonomisine kadar birçok bilim disiplininin ilgi odağı olmuştur (Mutluer, 2003: 9). İslam terminolojisinde hicret olarak da ifade edilen göç kavramı, yapısı ve etki alanı gereği çok boyutlu bir kavramdır (Akşit, 1998: 67; Zaim, 2006:327).

2.1.Göçün Tanım ve Tasnifi

Bu kadar karmaşık olan göçün tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi ve açıklanması oldukça zordur. Karpat (2003:3): “Asıl yerinden, ulaşılmak istenilen yere hareket” olarak tanımlarken Hoşgör (1998: 104); işin içine uzaklığın girdiği, fiziksel ayrılmalar veya hareketlilik olarak tanımlamaktadır. Tekeli (1998:9) işin içine zaman faktörünü de koymakta ve göçü, ayrı bir zaman dilimi içinde, bir yaşam alanını terk ederek yaşanan mekân değiştirmelerinin bütünü olarak tanımlamaktadır. Özcan (1998: 80), buna kalma niyetini de eklemekte ve göçü; kişinin yaşadığı mekândan kalma niyeti içinde başka bir mekâna gitmesi olarak ifade etmektedir.

Kavram olarak göç; eski Osmanlıca, "Hicret" ve bu sözcükten türetilen "muhaceret" sözünün karşılı olarak kullanılmaktadır. Göçün tam karşılığı olarak muhaceret kabul edilebilir. Hatta muhaceret göç'ten daha geniş bir içeriğe sahiptir.

Muhaceret; kişinin ya da kişilerin (çoğunlukla yaşadığı) bir yerden (yaşayacağı) başka bir yere gitmek zorunda kalışı ve bu süreçle ilgili olan serencamı ifade eder. Muhacereti yaşayan kişiye muhacir denilir (Arı, 2014:285-298). Bunun göçle ilgili olan karşılığı da göçmendir. Muhacir ya da göçmen; göçü yaşayan ve bu olgunun etkilerine hedef olandır. Göçmenlik ve muhacirlik kavramları yanında bir baskı ya da zorlama ile sınır ötesi göçe yönelen kişiler için kullanılan mülteci veya sığınmacı kavramlarından ayrıdır. Aradaki fark; göçmenliğin şartların zorlamasıyla ve göçmenin kendi iradesiyle olması, mültecilik veya sığınmacılığın ise gayri iradi olmasıdır.

Göçün farklı tasnifleri yapılabilir. Bir sınıflama olarak; aynı ülke içinde olanları iç göç; farklı ülke ya da ülkelere olanları yani sınır ötesi olan göçleri dış göç diye ayırmak mümkündür. Bir başka tasnif de göçün boyutuyla ilgilidir; bireysel göç ya da kitlesel göç tanımları bunun içindir (Arı, 2014:285-298). Göçün bir başka tasnifi de, göç edenin isteğine bağlı olup olmadığı noktasındadır. Göç; göç edenin kendi isteği ile yapılıyorsa, buna "serbest göç" denilirken, yaşam koşullarının zorlaşması ya da yaşamının imkânsız hale gelmesi sonucu yapılıyorsa buna da "zorunlu göç" denilmektedir (İpek, 1996: 15-21). Bunun yanında, özellikle II. Dünya Savaşı ve sonrasında göç ve göçmenlikle ilgili yeni tasnifler ve tanımlamalar da yapılmıştır. Bunların bir kaçını; expulsion (sürgünler, kovulanlar), convension refugies (anlaşmalarla belirlenmiş göçmenler), international refugies (uluslararası göçmenler), evacues (tahliye olunanlar), national refugies (ulusal göçmenler), emigrens (mülteciler), politische emjgrent (siyasî sığınmacılar), geri gelenler, yurtsuzlar ve devletsizler şeklinde ifade etmek mümkündür (Eren, 1966: 11). Göçle ilgili bir başka tasnif de geçici göç ve sürekli göç şeklindedir. Bu tasnif XX. yüzyıl evresinde kullanılmıştır.

2.2. Göçün İçeriği ve Özü

Yapılan bu tanım ve tasniflerin ışığında göçü; yaşam yerini değiştirme ya da yaşanmış ve yaşanıyor olan yerden başka bir yere hareket etme ya da bir yerden diğerine hareket etme olarak kabul etmek mümkündür. Buradaki yaşam yerini değiştirmekten maksat; kişinin, yaşadığı konutu değiştirmesi olabildiği gibi, bunun yanında çalıştığı işi de bırakarak/değiştirerek işsiz kalması ya da işini değiştirmesidir (Tekeli, 1998: 9). Sosyal politika; bu değişimin konut anlamında olanından daha ziyade işyeri ile ilgili olanı üzerinde yoğunlaşmaktadır (Özcan, 1998: 81).

Bütün bunlar göz önüne alındığında, göçün, toplumların içtimai, iktisadî ve kültürel yapısıyla yakından ilgili olduğu ve toplum nüfusunun sayısal ve özellik

yapısında önemli bir değişim gücüne sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlara ilave olarak, edebiyatla da büyük bir ilişkisi olan göç; toplumların tüm katman, yapı ve yönleriyle yakından ilgili ve ilişkilidir. Bu ilişkilerin devasa boyutunun nedeni göçün; durağan bir olgu olmamasından kaynaklanmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249). Genel anlamda, sebep ve sonuç olarak iki ayrı aşamada ele almak gerekir. Kendisinin sosyal ve ekonomik dönüşümlere yol açması bakımından “sebep” olarak kabul edilen göçü; sosyal ve ekonomik dönüşümlerin sonucu bakımından da “sonuç” olarak tanımlamak mümkündür (İçduygu ve Ünalın, 1998: 38). Göçle ilgili her tanımlamada mutlaka sebepleri ve sonuçları üzerinde durulmasının nedeni de budur.

3. CUMHURİYET DÖNEMİ BALKANLARDAN TÜRKİYE’YE YAPILAN GÖÇLER

Son bin yıl içinde, önce Anadolu coğrafyasından Avrupa (Balkan) coğrafyasına doğru, sonrasında da Balkan coğrafyasından Anadolu coğrafyasına doğru büyük bir göç hareketi yaşanmıştır. İlkinde, Balkan coğrafyasında bir devlet ve medeniyet kurma düşüncesi etkili iken ikincisinde mağlubiyetlerin neden olduğu sosyal, siyasal ve iktisadî faktörler etkili olmuştur. İkincisinde özellikle Osmanlı Devleti’nin yaşadığı siyasî ve ekonomik krizlerin, devletin daha hızlı bir şekilde parçalanmasına yol açmış olması ve bunun da beraberinde Balkanlarda yaşayan soydaş ve akraba topluluklarımızın kitleler halinde göç etmesi ile sonuçlanmıştır. Bu büyük göç hareketinin ilkinde devletin amil olduğunu söylemek mümkün ise de ikincisinde devletten ziyade insanların mal ve can güvenliği kaygısıyla harekete geçtiği ifade edilebilir. Özellikle, 1800’lerden sonra başlayan süreç, Balkanlardan Anadolu’ya doğru olan göçü hızlandırmıştır. Bu hızlanma 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (meşhur 93 Harbi) sonrasında daha kitlesel olarak yaşanırken, Balkan Harbi ve I. Dünya Savaşı ile daha farklı bir boyutta devam etmiştir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu ilk günden itibaren, homojen bir devlet olma yolunda ilerlerken, Balkan coğrafyasında bıraktığımız millî-dinî insan varlıklarımızı hızla bünyesine katma politikası izlemiştir. Bu politikanın en büyük aracı yine “göç” olmuştur. Cumhuriyet dönemi Balkan göçlerinin sebeplerini, aşağıda daha detaylı olarak anlatılacağı üzere, Türkiye Cumhuriyeti’nin nüfus politikası ve terk ettiğimiz bölgelerde kalan insanımızın göç etmesini zaruri kılan siyasî, iktisadî, sosyo-kültürel, ailevî ve zatî sebepler olarak özetlemek mümkündür (Yalçın, 2004: 31).

Geray (1962: 7-9, 11-13), Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye’ye doğru yapılan göçlerle ilgili olarak, toplu rakamlar vermektedir. Geray, 1923-1960 döneminde Balkanlardan Türkiye’ye 1.204.205 kişinin göç ettiğini, bunların bir kısmının göçmen, bir kısmının sığınmacı ve bir kısmının da mübadil olduğunu

ifade ettikten sonra, Yunanistan'dan gelenlerin sayısının 384.000'i "Mübadil" olmak üzere 407.788, Bulgaristan'dan gelenlerin sayısının 374.478, Yugoslavya-Makedonya'dan gelenlerin sayısının 269.101, Romanya'dan gelenlerin sayısının da 121.351 kişi olduğunu yazmaktadır. Andrews (1989:28,98-99)'e göre, Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerde, 1923-1949 arasında 877.209, 1950-1958 arasında 286.430 kişi göç etmiştir. Geray (1962: 30-31,34), Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerde gelenlerin 775.491'inin ağırlıklı olarak Marmara, Ege ve Orta Anadolu bölgelerine yerleştirilmiş olduğunu ifade etmektedir.

Balkan coğrafyasından Anadolu'ya doğru olan bu göç hareketlerinin Cumhuriyet döneminde yaşananlarını çok özet olarak şu şekilde özetlemek mümkündür.

3.1. Lozan Mübadelesi Kapsamında Yapılan Göç

1923 yılında Lozan Barış Antlaşması kapsamında yapılan "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol Anlaşması" gereğince, Türkiye'de yaşayan yaklaşık 1.200.000 Hıristiyan-Rum, Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan yaklaşık 500.000 Müslüman-Türk, Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Bahar, 1966: 63). Lozan Mübadelesi kapsamında, Türkiye'ye gelenler, başta İzmir, Bursa, Sakarya, Kocaeli, Amasya, Aydın, Balıkesir, Samsun ve Edirne olmak üzere Anadolu ve Trakya'nın birçok şehrine yerleştirilmiştir (Hatipler, 2003). Lozan Mübadelesi kapsamında yapılan bu göç hareketi 1930'lara kadar devam etmiştir.

3.2. Romanya'dan yapılan Göçler

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Romanya'dan ciddi bir göçmen akımı yaşanmıştır. Romanya'dan 19.865 aileye mensup 79.287 kişi, 1923 - 1949 yılları arasında iskânli göçmen olarak Türkiye'ye yerleştirilmiştir. Ayrıca 11.280 aileye mensup 43.271 kişi serbest göçmen statüsünde gelmiş ve çoğunlukla önceden gelen yakınlarının yerleştiği yerlerde ikamet edilmiştir. Bu göçmenlerin büyük çoğunluğunun yerleştirildiği iller yine başta Edirne olmak üzere Kocaeli, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale olmuştur ("Kitlesel akınlar").

3.3. Bulgaristan'dan Yapılan Göçler

Cumhuriyet döneminde, Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleşen göç dalgalarından en önemli olanlarından biri Bulgaristan'dan yapılan göçlerdir. Bulgaristan'dan yapılan göçler 1925 yılında başlamış ve belli dönemlerde olmak üzere 1989 yılına kadar sürmüştür. Bu süre içinde, 800.000 kişiyi bulan Bulgaristan'dan göçler, genel olarak dört dönemde gerçekleşmiştir (Doğanay, 1996):

1.1925 yılında imzalanmış olan Türk - Bulgar İkamet Sözleşmesi ile 1949 yılına kadar 218.998 kişi, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

2. 1950 yılına gelindiğinde ise yaklaşık iki yıl sürecek yeni bir göç dalgası daha yaşanmıştır. 10 Ağustos 1950'de Bulgar Hükümeti'nin, Türkiye'ye ultimatome çekmesiyle başlayan süreç, 2 Aralık 1950 tarihinde ve Şimşir (1986: 212-225)'in verdiği rakamlara göre, 1951 yılında yaklaşık 100.000'i bulmuştur. 1950-1951 Göçü olarak da adlandırılan bu göçte gelenlerin sayısı 153.063 kişidir.

3. 22 Mart 1968 tarihinde, Ankara'da, Türkiye ile Bulgaristan arasında, "Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Etmeleri Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır. 1969-1978 yılları arasında Türkiye'ye 116.521 kişi daha göç etmiştir (TBMM, 1989:280).

4. Balkanlardan Anadolu'ya doğru olan son büyük göç, 2000'li yılların eşiğinde yaşanmıştır. 29 Mayıs 1989 tarihinde, yeni bir "kitlesel göç" hareketi başlamıştır. Bu tarihten sonra Bulgaristan'ın sınır dışı ettiği Türklerin sayısı her geçen gün hızla artmış ve daha 1989 yılı sona ermeden göç edenlerin sayısı 310.000'i geçmiştir (İnginar Kemaloğlu, 2012).

3.4. Yugoslavya'dan Yapılan Göçler

Yugoslavya'nın kurulduğu topraklardan Türkiye'ye doğru büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Genel olarak Yugoslavya göçü olarak adlandırılan bu göç dalgası 1921, 1925, 1929, 1931 ve 1938 yıllarında küçük çaplı olarak yaşanırken II. Dünya Savaşı esnasında durmuş ve II. Dünya Savaşı sonrasında, 1955 yılından sonra kitlesel olarak devam etmiştir. Yapılan anlaşmalar çerçevesinde Yugoslavya'dan toplam 77.431 aileye mensup olarak toplam 305.158 kişi göç etmiştir (Bozkurt, 2010: 51-95). Gelenlerin içinde 14.494 kişi devlet tarafından yerleştirilirken diğer kısmı serbest göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmiştir (Köy Hizmetleri Genel Md, 1996).

3.5. 1992-1995 Bosna Savaşı ve Boşnak Göçü

Bosna'da 6 Nisan 1992 tarihinde başlayıp 14 Aralık 1995 tarihine kadar devam eden süreç, XX. yüzyılın en büyük ve sonuçları ağır olan savaşlarından birinin yaşandığı bir süreçtir. 1992 yılında dört milyon civarında bir nüfusa sahip olan Bosna-Hersek'in yarısı mülteci konumuna düşmüştür. Savaş esnasında hayatını kaybeden Boşnak sayısı yüz binden fazladır. Savaş süresince Bosna-Hersek'ten Türkiye'ye yaklaşık 20.000 kişilik bir göç gerçekleşmiştir. Bu süreçte gelenlerin bir kısmı İstanbul'un Pendik ve Bayrampaşa ilçelerinde yakınlarının yanına iskân edilmiş bir kısmı da Kırklareli'ndeki göçmen kampına yerleştirilmiştir.

3.6. Balkanlardan Yapılan Diğer Göçler

Yukarıda yazılanların dışında; kitlesel olarak olmasa da Yunanistan-Batı Trakya'dan Türkiye'ye göçler gerçekleşmiştir. Ayrıca, 1999 yılında Kosova'da

meydana gelen olaylar nedeniyle 17.746 kişi, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişi Türkiye'ye göç etmiştir ("Kitlesele akınlar").

4. SOSYAL POLİTİKA

Sosyal politikayı tam anlamıyla tanımlamak zor hatta nerdeyse imkânsızdır (Altan, 2004: 2). Bunun nedeni, dilimizde yeni deyim ve terimlere uygun bir karşılık bulunamaması ve sosyal politika konusunun son derece aktif bir gelişme süreci halinde olmasıdır (Zaim, 2005: 50).

Sosyal refah (social welfare), refah politikaları (welfare policies) kavramlarıyla da ifade edilen Sosyal Politika kavramını; (Taylor-Gooby, 1997: 2), Avrupa Birliği (AB), resmi belgelerinde tanımlama ve kullanım birliğinin sağlanması amacıyla "social policy", "la politique social" olarak kullanılmaktadır. Bu tanım sosyal politikanın uluslararası kabul görmüş ifadesidir (Altan, 2004: 17).

Sosyal politikanın dar ve geniş anlamda tanımları mevcuttur. Talas (1990: 31), sadece devletin faaliyetleri yanı sıra toplumun belirli bir kesimine ya da bir toplumun belirli bir sınıfına dönük çalışmaları kapsayan sosyal politika çalışmalarını "dar" olarak tasnif etmektedir. Buradaki dar kelimesiyle kast edilen yani dar manada sosyal politika, toplumun tamamını kapsamayan sosyal politika çalışmalarıdır. Bunun en güzel örneği Batı Avrupa ülkelerinde 1850'lerden sonra yaşanan ve sınırlı olarak işçi sınıfının sorunlarını çözmeye yönelik politikalar içeren sosyal politika anlayışını göstermek mümkündür (Güven, 2001: 13). Dar anlamda sosyal politika; Sanayi Devrimi'nden XIX. yüzyılın sonuna kadar olan dönemde, işçi sınıfının, sanayileşme ile ortaya çıkan önemli gelişme ve durumlara karşı korunması için çalışma ve ekonomik hayatında alınan tedbirleri ifade etmektedir (İzveren, 1968: 4).

Dar anlamda sosyal politika, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, kapsamına, işçilerin korunması gibi ana sorunu temel olarak daha geniş halk tabakalarını almış ve geniş anlamda sosyal politika tanımı ortaya çıkmıştır (İzveren, 1968: 5). Bu anlamda, Avrupa'da farklı ülkelerde aynı amaca yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaları; İngiltere'de Beveridge Raporu, Kanada'da Marsh Raporu, Hollanda'da Van Rhijn Komisyon Raporu ve Fransa'da Laroque Raporu olarak saymak mümkündür (Ersöz, 2004: 27). Geniş anlamda sosyal politika; iktisadî olay ve konuların neticelerinin, toplumsal hayat üzerindeki bütün etkilerini kapsamaktadır. Geniş anlamda sosyal politikanın, hem geniş toplumsal kesimlere yöneldiğini hem de bu kesimler içinde yer alan farklı grupların sorunlarıyla özel olarak ilgilendiğini söylemek mümkündür. Burada yer alan farklı grupların içinde kadınlara, engellilere, gençlere ve çocuklara yönelik politikalar, sosyal hizmetler, konut politikası, sağlık politikası ve yoksullarla savaşım, dışlanma gibi konular yer almaktadır (Koray, 2000: 11; Güven, 2001: 15). Geniş

anlamda sosyal politika, toplumun bütünüyle yakından ilgilenmeyi gerekli kılmaktadır.

Geniş anlamda sosyal politikanın sadece ulusal değil uluslararası boyutu olduğu da bilinmektedir. Sosyal politikanın bu boyutunun içinde, Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası (WB) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi aktörler yer almaktadır. Bu aktörler, sosyal politikayı, uluslararası düzlemde, yeniden düzenlemektedirler. Bu düzenlemeler nedeniyle, uluslar üstü sosyal politika (supranational social policy) kavramı da yeni tartışmaların içinde dahil olmaktadır (Kennett, 2001: 143). Sosyal politikanın uluslararası boyuttaki ilk varoluşu 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'nda ortaya çıkan Avrupa Sosyal Politikası'na dayanmaktadır (Aykaç, 2002: 479).

İster ulusal alanda olsun ister uluslararası alanda olsun yaşanan gelişmeler neticesinde, sosyal politikanın amaç ve çalışmalarının arasına, yoksulluğu azaltmak, sosyal koruma, sosyal içerme, sosyal dışlanma ve insan hakları gibi konular da girmiştir (Hall, 2004: 1).

Sosyal politikanın aynı zamanda toplumların kendilerine has değer ve kültürleri ile de yakından bir ilgisi vardır. Bir anlamda toplumsal değer ve kültürler sosyal politika anlayışını yoğurur. Sosyal politika esas itibarıyla insanın sosyal çerçeve içinde tanımladığı ihtiyaçlarıyla ilgili olarak esenliğinin sağlanmasını hedeflemektedir (Lewis, 2000: 4). Bunun bir adım ötesi vatandaşlık algısıdır ki sosyal politikayı bu vatandaşlık temeline oturtmak da mümkündür (Koray, 2000: 8).

Geniş anlamıyla sosyal politika; zayıf ya da güçlü, zengin ya da fakir ayrımı yapmaksızın toplumun bütün üyelerinin sosyal ihtiyaçlarına cevap veren faaliyetlerdir (Erdut, 2004: 32).

5. NEDENLERİ BAKIMINDAN GÖÇLERİN SOSYAL POLİTİKAYLA İLİŞKİSİ

Genel olarak göçlerin nedenleri ilgili olarak birden fazla etken ve sonuçtan söz etmek mümkündür. Aynı durum Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçler için de söylenebilir. Nedenler faktörlere bağlı olsa ve çeşitli sonuçlar ortaya çıkarsa da, konunun bir bütün olarak sosyal politikayı doğrudan ilgilendirdiği gözden ırak tutulmamalıdır.

Bu bölümde genelde göçlerin nedenleri itibarıyla sosyal politika ile ilişkisi üzerinde durulurken ayrıca özel olarak da Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin nedenleri itibarıyla sosyal politika ile ilişkisi üzerinde durulacaktır.

5.1.Genel Olarak Nedenleri İtibarıyla Göçlerin Sosyal Politikayla İlişkisi

Nedenleri itibarıyla göçlerin sosyal politika ile ilişkisinde; ekonomik, siyasî-askerî, sosyal ve kültürel, ailevî, dinî ve doğal nedenler olmak üzere dört büyük neden ortaya çıkmaktadır (Taşçı; 2009: 177-204). Bu nedenler genel olarak göçlerle ilgili olmakla birlikte Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçler için de farklı derecelerde geçerlidir. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerde; bu dört etken içinde siyasî-askerî, sosyal ve kültürel, ailevî, dinî nedenlerin payı ekonomik nedenlerden daha yüksektir.

5.1.1.Göçün Ekonomik Nedenleriyle Sosyal Politika İlişkisi

Göçün nedenleri arasında sayılan ekonomik nedenler olarak, sanayileşmeye bağlı olarak tarımsal dönüşüm sonucunda şehir dışından şehre doğru başlayan hareketlilik ifade edilmektedir (Tekeli ve Erder, 1978: 24). Bunda, tarımda teknolojinin kullanılmasıyla ortaya çıkan işsizliğin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Genel olarak teknolojik işsizlik olarak da adlandırılan bu durum, işsizliğin değişik boyutunu göstermektedir. Sonuç olarak işsizlik, yoksulluk ve açlığın ekonomik nedenlerle göç hareketini tetiklediği ortadadır.

Bir diğer etken de toprak mülkiyeti ile ilgilidir. Toprak mülkiyeti büyük işletmelere imkân vermekte küçük işletmelerin elden çıkmasına neden olmakta bu durumda göçü tetiklemektedir (Akgür, 1997: 60).

Genel anlamda göçün ekonomik nedeni olarak; gelir dağılımı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk da sayılabilir. Bu durum aynı zamanda köyden şehre olan göçün de temel sebebidir (Zaim, 2006: 328). Gelir dağılımı bozukluğu ve yoksulluk göçün ekonomik nedenler başlığı altındaki önemli unsurlardır. Bunun boyutunun anlaşılması bakımından, WB verileriyle, 1980–1990 arası yoksul insan sayısının iki yüz milyon artmış olması ve 2000 yılında da bu artışın devam ederek bir milyar iki yüz milyona ulaşmış olması önemli bir göstergedir (Şenses, 2006: 21). 2005 yılında bu rakam dünya nüfusunun % 21'ine ulaşmıştır. Bu % 21 oranı yoksulluk sınırının günde 1.90 Amerikan Doları (USD)'nin altında olarak kabul edilmesindedir. Eğer bu sınır günde 1,90'dan günde 2 USD'ye çıkarılacak olursa, Dünya'nın % 21'i değil, % 40'ı yoksulluk sınırının altında kalmaktadır (Bakırcı, 2016). Bu durum kalıcı hale gelmiştir. Bugün artık bazı Afrika ülkelerinde (Mozambik, Etiyopya, Somali, Kenya), yoksulluk adeta bir yaşam şekli ya da yaşam kültürü konumundadır (Taşçı, 2007: 112).

Genel olarak; işsizlik, yoksulluk ve açlığın ekonomik nedenlerle göç hareketini tetiklediğini, arttırdığını söylemek mümkündür.

5.1.2.Göçün Siyasî-Askerî Nedenleriyle Sosyal Politika İlişkisi

Göçün kaynaklarında en önemli etkenlerden biri siyasî-askerî nedenlerdir. Genel bir ifadeyle söylemek gerekirse, göçlerin ana tetikleyicisi savaşlardır.

Savaşlara bağlı olarak yapılan anlaşmalarla ya da fiili durumlarla ortaya çıkan durumlar, göçün en önemli nedenlerindedir. Bunun en çarpıcı örneği olarak yakın tarihte yaşanmış olan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi, Balkan Harbi, I. Dünya savaşı, II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan göçler gösterilebilir. Keza, yakın dönemde, Bosna-Hersek Savaşı ve Afrika'da yaşanan savaşlar için de aynı durum söz konusudur (Mutluer, 2003: 13-14). Bunun en canlı örneği olarak, II. Dünya Savaşı'nı müteakiben, savaştan önce Nazi Almanya'sının toprakları içinde olan ancak daha sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kontrolünde olan Doğu Almanya'da kalan bölgelerden on milyon kişinin o zamanki (Federal) Almanya'ya göç etmesini göstermek yeterlidir (İBB APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü, 2004: 18).

Göçün siyasi-askeri nedenleri arasında savaşın dışında, ülkelerin siyasi rejimleri ile çatışmalar da sayılabilir. İran, Baasçı Irak ve eski Sovyet Bloğundan yapılan göçleri bu sınıfa almak mümkündür. Ayrıca, göçün siyasi ve askeri nedenleri olarak, ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerden kalifiye emek akışını azaltacak şekilde düzenlenen teşvik edici politikalar geliştirmek de sayılabilir. Lozan Nüfus Mübadelesi ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler bu sınıf içinde değerlendirilebilir (Mutluer, 2003: 15).

Göçün siyasi ve askeri nedenlerinden biri de silah tatbikatları (daha çok nükleer) dir. Bunun örneği olarak 1949-1989 döneminde Kazakistan'ın Semipalatisk bölgesinde yapılan nükleer bomba tatbikatları sonucunda, bölgeden yüz altmış bin insanın ülkenin diğer bölgeleri ile komşu ülkelere göçü gösterilebilir (Mutluer, 2003: 16).

5.1.3.Göçün Sosyal ve Kültürel Yapıya Bağlı Nedenleriyle Sosyal Politika İlişkisi

Göçün sosyal ve kültürel yapıya bağlı nedenleri olarak, nüfus yapısı ve eğitim konusunu saymak mümkündür. Özellikle hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak tarımsal alanda yetersiz gelir, istihdam dışında kalan işgücü göçe neden olmaktadır (Kocaman ve Beyazıt, 1993: 2). Aynı şekilde eğitim konusu da göçün sosyal ve kültürel yapıyla ilgili nedenleri arasındadır. Eğitimin göç nedeni olmasında hem daha iyi yaşam standardı hedefi hem de beyin göçü etkindir.

5.1.4.Göçün Ailevi, Dinî ve Afet Gibi Diğer Olaylar Nedenleriyle Sosyal Politika İlişkisi

Ailevi, dinî ve afet gibi nedenler de göçün sosyal politika bağlamındaki nedenleri arasında sayılabilir. Ailevi nedenlerle yapılan göçlerde esas mesele-ki göçü meşrulaştırma hareketi olarak da kabul edilmekte ise de- aile birleşmeleridir (User, 1997: 556-563). Bunun en bariz bir örneği olarak, Avrupa'da yaşayan Türk işçilerinin Türkiye'de yaşayan biriyle evlenmesi gösterilebilir (Mutluer, 2003: 16).

Göçün dinî olaylara bağlı nedenlerinin örneği olarak, Musa Peygamberin İsrailoğullarıyla Mısır'dan Filistin'e, Peygamberimizin de Mekke'den Medine'ye hicret adı verilen göçü gösterilebilir.

Afet olayları da göçün diğer nedenleri arasındadır. Özellikle deprem, sel, volkanik püskürme, susuzluk gibi doğal olaylar göçe neden olmaktadır. Mutluer (2003: 17), bu konuyla ilgili olarak, 1988 yılında, Ermenistan'ın Erivan kentinde yaşanan ve yaklaşık yirmi beş bin kişinin ölümüyle sonuçlanan 7.2 büyüklüğündeki deprem sonrasındaki göçü buna örnek olarak göstermektedir. Nitekim söz konusu göçte, beş yüz bin civarında insan Rusya ve Ukrayna'ya göç etmiştir. Keza 1994 yılında da iki yüz yetmiş bin Kırgız, toprak kaymaları nedeniyle göç etmiştir.

5.2.Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye Yapılan Göçlerin Nedenlerinin Sosyal Politika İle İlişkisi

Sosyal politika açısından, Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin hemen hemen hepsinde siyasî, askerî, sosyal ve kültürel ve dinî etkenler olduğunu söylemek mümkündür.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin nedeni olarak, Osmanlı dönemindeki göçlerde olduğu gibi, uluslaşma/uluslaştırma sürecine paralel olarak yapılan siyasî-askerî uygulama ve asimilasyonlar sayılabilir (Dışişleri Bakanlığı, 1969: 645). Bu nedenlerin bir kaynağının Cumhuriyet öncesi dönemde yapılanlar olduğundan şüphe yoktur.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin ekonomik boyutunu gözden uzak tutmamak gerekir. Ekonomik etkenlerin bazıları küresel, bazıları da bölgesel, ulusaldır. Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin ekonomik nedenleri içinde küresel olanlardan biri, 1929 Dünya Büyük Ekonomik Buhranı'dır. Bu büyük buhran, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, Balkanları da tarumar etmiştir. Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin ekonomik nedenleri içinde bölgesel ve ulusal olanları, yeni kurulmuş ülkelerin ulusallaştırma hareketleri içinde yaptıkları olarak değerlendirmek mümkündür. Bu uygulamalara, kamuda görev alma yasağını ve ilân edilmemiş ama uygulamada var olan birçok yasağı da ilave edersek göçün ekonomik nedeni daha iyi anlaşılacaktır. Bulgaristan ve Romanya'da yönetim şeklinin değişmesi ve buna bağlı uygulamalar ile 1931 yılında, "Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı" zamanında (Yugoslavya'da) "Zirai Islahat Kanunu" çıkarılması ve uygulamasını bu etkenlere örnek göstermek mümkündür. Cumhuriyet Döneminde, Balkanlarda yapılan büyük ve zorunlu istimlâkların önemli bir kısmının, orada kalmış Türklerin mülkleri üzerinde yapılmış olması, yapılan göçlerin ekonomik nedenini açıklamaya yeter. İstimlâklar, mülk edinmenin engellenmesiyle ve vergi tarhı ile zirai kotaların tespitinde farklı muamele

yapılmasıyla desteklenmiştir. Bu istimplâklardan en fazla payını alan bölgeler, tarım arazileri, çarşılarda işyerleri, camiler ve mezarlıklar olmuştur. Böylelikle, orada yaşayan Türklerin bir yandan gelecekleri yok edilmek istenirken diğer yandan da geçmişleriyle bağları da koparılmak istenmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye doğru yapılan göçlerin dinî ve kültürel nedenleri de önemlidir. Bunun çarpıcı örneği olarak Yugoslavya'da 1945'lerde yaşananlar gösterilebilir. 1945'li yıllarda, Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti'nde, Türkler yoğun baskısı altında tutulmuştur (Çavuşoğlu, 2007:123-154). Bölgede, sadece Arnavutlar tanınmış, Türkler yok kabul edilmiştir (Oran, 1993b: 133-134). Türklük, İslam vasıtasıyla asimile edilmek istenmiştir. Ad değiştirme uygulamasının ilk örneği Bulgaristan değildir. Çünkü Bulgaristan'ın ad değiştirme uygulamasından yıllar önce, 1946 yılında, Yugoslavya Makedonya'da "Soyadı Kanunu" çıkarılmış ve Türkler'in soyadlarından bulunan "-yeviç" eki nedeniyle Sırp'lar'a uyarlanan soyadları; bu kanunla değiştirilmiş ve "-i" eki eklenerek Arnavutlar'a uyarlanmış ve Türkler Arnavutlaştırmak istenmiştir (Oran, 1993a: 119). Bu uygulamadan yıllar sonra Bulgaristan'da yapılan şey de oradaki Türklerin Bulgarlaştırılması eyleminden başka bir şey değildir. Özellikle bu ve benzer ad ve din değiştirme amaçlı uygulamaları, kitlesel göçlerin temeli olmuştur (Ağanoğlu, 2001: 84-89). Kaldı ki Lozan Mübadelesi'nin din temelli olarak yapılmış olması da dinin göçlerdeki etkinliği bakımından ayrı bir örnektir.

Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin temelinde siyasî ve askerî nedenlerin de etkisi büyüktür. Bu durumun da kaynağını Cumhuriyet Dönemi öncesi bölgede yapılan uygulamalar oluşturmaktadır. 1821 yılındaki Yunan ayaklanması ile Müslümanlara uygulanmış olan katliamlar, Rus, Bulgar, Sırp, Karadağ ve Makedonların 1878- 1912 döneminde bölgede yaptıkları bazı uygulamalar, Cumhuriyet Dönemi göçün de en büyük hazırlayıcısı olmuştur (Ağanoğlu, 2001: 62-84). Konuyla ilgili oldukça zengin bir literatür mevcuttur. Hüseyin Raci Efendi (2016)'nin 'Zağra Müftüsünün Hatıraları' isimli kitabı bunların içinde en fazla bilinenidir.

Bu nedenle Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin temelinde siyasî ve askerî nedenleri yazmak gerekir. Kaldı ki bu göçlerin içinde son olanlardan Bulgaristan'dan yapılan 1989 göçünün kaynağına bakarsak bu durumu çok somut olarak görebiliriz. Keza, Bosna Savaşı'nda yaşanan göç hareketi de yine siyasî ve askerîdir.

İşsizlik, yoksulluk ve açlık göçün ekonomik nedeni olduğundan, bu ekonomik nedeni Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize doğru yapılan göçlerle ilgili olarak bir neden olarak saymak mümkündür. Yoksulluk ve toprak mülkiyetinin demir perde ülkelerinde devlete ait olması ve buna bağlı olarak tarımın kolhozlarda yapılıyor olması, gelecek endişesi, gelecekte istihdam ve

ekonomik gelir endişesi Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin sosyal politika açısından ekonomik nedenleri arasında sayılabilir. Cumhuriyet döneminde Balkanlardan ülkemize doğru yapılan göçlerin ekonomik boyutunu, daha iyi ekonomik koşullarda yaşam arzusu olarak ifade etmek mümkündür. Buradaki önemli husus, yoksulluktan çıkma ve daha iyi, daha yüksek bir yaşam standardında yaşama arzusudur.

6. SONUÇLAR BAKIMINDAN GÖÇLERİN SOSYAL POLİTİKAYLA İLİŞKİSİ

Göçün nedenlerinde olduğu gibi sonuçlarında da sosyal politika ile doğrudan bir ilişkisi vardır. Göçün sonuçlarının sosyal politikayla ilişkisinde; istihdam şartları, ücret düzeyleri, iş ve sosyal çevreye uyum, yeni ilişkiler, göç edilen yerdeki davranış ve görüşlerin yaşam şekli olarak devam ettirilmesi, görüş ve davranışlarda değişim ve etkilenme ve sosyal içlenme ve sosyal dışlanma konuları söz konusudur.

6.1. Genel Olarak Sonuçları İtibarıyla Göçlerin Sosyal Politikayla İlişkisi

Göçün sonuçlarıyla sosyal politikayla ilişkisini, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar ve diğer sonuçlar olarak değerlendirmek mümkündür (Murat, 2006: 0).

Bu bölümde de önce genel olarak göçün sonuçlarıyla sosyal politika ilişkisi üzerinde durulacak akabinde özel olarak Cumhuriyet döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin sonuçlarıyla sosyal politika ilişkisi açıklanacaktır.

6.1.1. Göçün Ekonomik Sonuçlarıyla Sosyal Politika İlişkisi

Göçün ekonomik sonucu olarak en fazla dikkat çeken husus istihdam konusudur. Özellikle tarımsal alandan kente doğru olan bu göç hareketinde çoğu kez, istihdam meselesi çözülmez sadece yer değiştirmiş olur (Kalça, 1999: 129).

Ayrıca, göçün ekonomik sonucu olarak, göç edenlerin çaresizlik içinde, örgütsüz, süresiz ve güvencesiz işlere yönelmeleri de sayılmalıdır (Başel, 2003: 70). Bu durum kayıt dışı istihdama neden olmaktadır. Göç edenlerin Zorunlulukları nedeniyle "her şartta çalışmayı kabul etmek" durumunda olmaları, kötü şartlarda çalışmak zorunda olmaları da göçün ekonomik sonucu bakımından önemlidir (Başel, 2003: 72).

6.1.2. Göçün Sosyal Sonuçlarıyla Sosyal Politika İlişkisi

Şenses (2006:161-164), göçün sosyal sonuçları içinde yoksulluğun en fazla dikkat çekenini olduğunu yazmaktadır. Özellikle kentsel yoksulluk olgusu, göçün derin sonuçlarından biridir.

Sosyal politikanın en büyük ağırlık noktası göçün sosyal sonuçlarıdır. Hacettepe Üniversitesi (Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006: 84)'nin 2006 yılında yaptırdığı bir araştırmada; Türkiye'de hane halkının, göç sonrasında, % 40 oranında çalışmayla, % 40 oranında borçlanmayla ve % 13.2 oranında kamudan

aldığı yardımlarla yaşadığı ortaya çıkmıştır. Aynı araştırma, göç edenlerin göç nedeniyle ellerindeki varlıklarını da kaybettiklerini tespit etmiştir. Bu durum göçle beraber yoksulluğun ve hatta açlığın büyümesine neden olmaktadır. Göçte yaşanan bu yoksulluk ve ekonomik kayıplar sadece Türkiye'deki göçlerle ilgili değildir. Dünyanın birçok yerinde göçlerde benzer sonuçlar yaşanmaktadır.

Göçün sosyal sonuçlarında bir başka gerçek, göç edenin çevre ve insan anlamında yeni ilişkiler ağı kurması ve bu nedenle değişimler yaşamasıdır. Göçlerin en büyük sosyal sonucu geniş aile mefhumunu sonlandırmasıdır. Başel (2003: 62), göçlerin sosyal sonuçları içinde, geniş ailenin çekirdek aileye dönüştüğünü ve aile ve akrabalık ilişkilerinin bireysel ve hatta kentsel organizasyonlara dönüştüğünü ifade etmektedir.

Sokak çocukları gerçeği, göçün sosyal sonuçlarından biridir. Bu da çocuk istismarının ve çocuk şiddetinin temel kaynağıdır.

Göçün sosyal sonuçlarından bir diğeri de suç oranının artması ve göç edenin suç işleyenlere karşı kendini koruyamamasıdır. Bu da toplumsal bir travmaya neden olmaktadır.

6.1.3. Göçün Kültürel Sonuçlarıyla Sosyal Politika İlişkisi

Göçün kültürel sonuçlarının sosyal politika ile olan ilişkisinde, kentleşme önemli bir konuma sahiptir. Kentleşmedeki nüfus artışının nedeni sadece doğum değil aynı zamanda göçtür (Başel, 2003: 52). Göçle beraber sosyal politikayı ilgilendiren kısım, kentleşme olarak ortaya çıkmaktadır. Göç, kentleşme ve kentleşmenin en çarpık boyutunu ifade eder.

Bu çarpıklık, göç edenin, kentin kaynaklarından yeterli derecede faydalanamamasına neden olurken, aynı zamanda etkileşim ve uyum sorunu yaşamalarına da neden olmaktadır (Özer, 2000: 65). Öte yandan köyden kente doğru olan göçlerde, göç edenin kentleşmesinden daha çok kentlerin köyleşmesi ortaya çıkmaktadır. Çünkü göç eden, ayrıldığı yerdeki hayat tarzını ve davranış kalıplarını sürdürmek istemektedir. Bu değişim çok da kolay değildir. Çünkü göç eden kendini yabancı olarak hissetmektedir (Başel, 2003: 56). Bu durum göçün kültürel sonucu olarak, gecekondulaşmayı doğurmaktadır. Gecekondulaşma, hemen hemen her ülkede, büyük şehirlerin varoşlarında yaşayan yoksul kesiminin niteliksizleştirilmesiyle meydana gelmektedir (Başel, 2003: 66). Göçün kültürel sonucu olarak, gecekondulaşmanın bir yaşam tarzı haline gelmesini söylemek mümkündür (Kalça, 1999: 128).

6.1.4. Göçün Diğer Sonuçlarıyla Sosyal Politika İlişkisi

Göçün sonuçları bakımından sosyal politika ile olan ilişkisinde, bir diğer önemli husus göç edenin terk ettiği bölgelerle ilgilidir. Göç eden, göç ettiği yerde işsizlik, yoksulluk, gecekondulaşmayla karşılaşırken, terk ettiği yerler bakımından da benzer bir durum söz konusudur.

Göç edenle beraber, terk edilen yerlerde, toplumsal katmanın içindeki verimli olan tabaka/lar kaybedildiği için o bölgelerde kalkınma için gerekli olan beşeri potansiyel de kaybolmaktadır (Başel, 2003: 73). Adına ister beşeri güç göçü ister beyin göçü denilsin, terk edilen yerlerde fakirleşme ve yoksulluğun yaşanacağı gözden ırak tutulmamalıdır (Kurtuluş, 1999: 42-45). Göç edenle beraber, terk edilen yerlerde ekonomik durumun bozulduğu, terk edilen bölgeyi bağımlılaştırdığı, hayati ihtiyaçların dahi karşılanmasında zorlukların yaşandığı görülmüştür. Ayrıca, terk edilen yerle ilgili olarak, göç edenin oradan kopamamış olması da ayrı bir sosyal politika sorunudur.

6.2.Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Sonuçlarının Sosyal Politika İle İlişkisi

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin sonuçlarının sosyal politikayla yoğun bir ilgi ve ilişkisi vardır. Bu ilgi ve ilişki, ekonomik, sosyal, kültürel başlıklar altında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslaşma sürecinden farklı grupların kaynaşmalarına kadar, istihdamda ucuz emek gücünden, değişen yemek kültürüne kadar uzanmaktadır. Nitekim Cumhuriyet döneminde, Balkanlardan gelen göçmenlerin Türkiye'ye yerleştirilmesinde, onların daha önce yaşayıp bıraktıkları coğrafyada var olan doğal ve sosyal çevreye benzerliğe dikkat edildiği bilinmektedir. Bununla yanında farklı coğrafi özellikleri olan yerlerde de ikamet edilme durumu yaşanmıştır. Andrews (1989: 28, 98-99), bu yapılandan maksadın, farklı grupların yeni yerleşim bölgelerinde birbirleri ile kaynaşmaları olduğunu yazmıştır. Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçleri, hem dar hem de geniş anlamında sosyal politika ile ilişkilendirmek gerekir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin, dar anlamda sosyal politika ile ilgi ve ilişkisi istihdam noktasında yoğundur. Gerek genel durumun gerekse gelenlerin büyük bir kısmının ekonomik sorunlar içinde olması, ucuz ve kayıt dışı istihdama neden olmuştur. Bunun yanında, bazı göçlerde, kalifiye emek sunumunun olduğu ve bunun da bazı ekonomik gelişmelere vesile olduğu ifade edilebilir. Savaşlar ve Anadolu'dan Balkanlara ve diğer yerlere yapılan göçlerle bozulan ekonomik denge ve kaybolan birçok meslek, gelenler sayesinde yeniden can bulmuştur. Bunun yanında tarımsal alanda, göçmenlerin yeni tarımsal faaliyetler getirdiğini ya da geçmişte var olup tükenmeye yüz tutmuş bazı faaliyetleri yeniden canlandırmıştır. Bu yapılırken, geçmişte bataklık ya da verimli olmayan birçok arazinin göçmenler vasıtasıyla tarıma kazandırıldığı, bunun ekonomik vetiresinin olumlu ancak sağlık ve sosyal politika sürecinin olumsuz olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin sonuçları bakımından sosyal politika ile ilgisini genel olarak yazmak sağlıklı bir sonuca ulaşmak bakımından doğru olmaz. Her göçün kendine has konjonktürel ve

ülkeminin sosyo-ekonomik durumuna bağılı bir sosyal politika çalışmasına maruz kaldığını ifade etmek mümkündür. Sözgelimi, Lozan Mübadelesi'yle gelenlere Kızılay'ın çok büyük ve önemli yardımından söz edilebilirken 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlere halkın çok büyük yardım ve desteğinden söz edilebilir. Bunun yanında birçok serbest göçle ilgili olarak, bireysel yardım ve destekler söz konusuysen kamusal anlamda bir yardım ve destek yapılmamış olabilmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin sonuçlarının sosyal politikayla ilişkisinde, öne çıkan bir diğer olgu; sosyal içlenme ve sosyal dışlanma konusunda olmuştur. Benzer toplulukların içine yerleştirilen göçmenlerde, sınırlı da olsa sosyal içlenme yaşanırken, farklı toplulukların içine yerleştirilen göçmenlerle ilgili en fazla yaşanan sosyal politika olayı, sosyal dışlanma yaşanmıştır. Göçmenlerin geldikleri yerlere duydukları özlem de sosyal dışlanmayı tetiklemiştir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin yaşanmışlıklar ve duygusallık olarak dramatik yönünün ağır bastığını söylenebilir. Bu anlamda ve genel olarak, Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin büyük insan ziyanlıkları olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Bütün göçler için geçerli olmakla beraber, Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçler: "Yüreği göğüs kafesinden söküp yola çıkmanın adıdır aslında... 600 yıl yaşanan toprakları; "Pılımızı pırtımızı, çulumuzu çaputumuzu, tasımızı tarağımızı topladık, yarın yola çıkıyoruz. Kedimizi, köpeğimizi, çiftimizi çubuğumuzu, bağımızı bahçemizi, evimizi barkımızı, mezarlardaki ölümlerimizi ve şehitlerimizi buralarda bırakıp gidiyoruz. Aklimız ve gönlümüz hep buralarda kalacak." diyerek ansızın ayrılmaktır (Hatipler, 2003). Bazen "ihraç iskelelerinden kabul iskelelerine ve kabul iskelelerinden iskân mıntıklarına," sevk edilmektir. Bazen de evini barkını terk edip sadece toprağa, camiye veya kıraathaneye sığınmaktır (Hatipler, 2003). Bazen de yalnızlığın ve çaresizliğin denizinde, yanmış gemilerle yanmış limanlara sığınmak ve sonra uykusuz gecelerde bu yalnızlığın ve bu çaresizliğin libasını kuşanmaktır.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçler, bir daha geriye dönme hayallerini bir çeyiz sandığına gömmektir. Bu göçlerde umut duygusu ağırlıktadır. Bu umut duygusu, kimi zaman bitmek bilmeyen yolların kahrında güç veren bir umuttur, kimi zaman da Kapıkule'de "Türkiye'ye Hoş Geldiniz" levhasında gözyaşı döktüren umuttur...

Göç, göç edenin kalbine saplanmış bir mızraktır. Anıları, yaşanmışlıkları her dem taze tutan bir mızraktır. Ne zaman geçmiş ilgili bir şeyler konuşulsa, o mızrak göç edenin yüreğini acıtır, kanatır. Bu yüzden göç eden, kolay kolay göçü konuşmak istemez. Bu yüzden göç eden, konu göç olduğunda ölümüne susar.

7. SONUÇ

Genel olarak göç ve sosyal politika arasında olan ilişkiyi göçün nedenleri ve sonuçları üzerinde değerlendirmek mümkündür. Göçün nedenleri ve sonuçları bakımından değerlendirilmesinde; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasî, askerî ve dinî yön, doğrudan ve dolaylı olarak sosyal politika ile ilişkilidir.

Genel olarak göçün nedenlerinin kökenlerinin sanayileşmeye kadar dayandığı görülmektedir. Özellikle sanayileşmeyle ortaya çıkan değişim ve dönüşüm, tarım alanlarında işsizliğe neden olmuş, bu durumda köyden kentlere doğru göçü tetiklemiştir. Bu göçler, hem göç edilen yerde hem de terk edilen yerde farklı boyutlarda, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk, işsizlik, uyumsuzluk meydana getirmiştir. Terk edilen yerdeki sosyal politikaların eksikliği ve yetersizliği, çoğu kez göç edilen yerde farklı boyutlarda devam etmiştir. Benzer durum savaşlar ve savaşlar sonrası yapılan anlaşmalar sürecinde de yaşanmıştır. Göçün nedenleri olarak hızlı nüfus artışını da saymak gerekir. Hızlı nüfus artışı beraberinde kaynak yetersizliğine neden olunca göç kaçınılmaz olmuştur. Bu durumu tetikleyen bir diğer husus da eğitim imkânlarından faydalanamamadır. Daha iyi eğitim alma düşüncesi ve isteği göçleri hızlandırırken, evlilik birleşmeleri, dinî gerekçeler ve afetler de göçlerin nedenleri olarak sayılabilir.

Göçlerle sosyal politika arasındaki bir diğer ilişki göçün sonuçlarıyla ilgilidir. Göçlerin sonuçlarının her birinin ayrı ayrı ve ciddi boyutlarda sosyal politikayla ilgisi vardır. Göçlerin sonuçları, sosyal politikanın şekil almasına, dönüşmesine ve/veya yeni formlar kazanmasına neden olmaktadır. Kırsal hayatta göçe neden olan gizli işsizlik, kentsel yaşamda açık işsizliğe dönüşürken, doğal olarak sosyal politikayı da içine çekmektedir.

Göçün sonuçlarında, yoksulluk ve aile yapısında değişme sosyal politika ile sosyal ve kültürel anlamda ilişkidir. Bu ilişki köyden kente göçlerle kentlerin büyük köyler haline gelmesi noktasında önem arz etmektedir.

Yukarıda aktarılanlar, genel anlamda göçün nedenleri ve sonuçlarının sosyal politika ile ilişkisi üzerinedir. Özel olarak, Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin de nedenleri ve sonuçları bakımından sosyal politika ile yoğun bir ilişkisi vardır. Bu göçlerin nedenlerinin her biri ayrı bir sosyal politika çalışması olduğu gibi sonuçları da aynı şekilde sosyal politikanın içindedir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye'ye yapılan göçlerin ekonomik, sosyal, askerî, siyasî, dinî nedenleri olduğu gibi ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî sonuçları da olmuştur. Bu nedenlerin ve sonuçlarının dar ve geniş anlamda sosyal politikayla ilgisi ve ilişkisi olduğu izahtan varestedir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin nedenlerinin ve sonuçlarının farklı derecelerde de olsa ekonomik, siyasî, sosyal ve kültürel faktörleri olmuştur. Burada dikkat çeken husus, göçmenlerin geldikleri yerde

ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, dinî ve askerî baskılar altında olmalarının yanında, Türkiye’de yerleştirildikleri yerlerde de ekonomik, sosyal, kültürel, baskılar altında olmalarıdır. Bunun sonucunda da yoksulluk, işsizlik, sosyal dışlanma yaşanmıştır. Yaşanan yoksulluk, işsizlik, sosyal dışlanma, zaman zaman devlet tarafından sosyal politika anlamında yumuşatılmaya çalışılmış, zaman zaman da hayırseverler tarafından üstlenerek yumuşatılmıştır. Zaman içinde sivil toplum kuruluşları da bu sosyal politikaların içine girmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçler, çoğunlukla uluslararası sosyal politikanın ilgi alanına girmiş ve bu alanda özellikle sosyal yardım kuruluşlarının işbirliği yapmasına vesile olmuştur. Konuyla ilgili olarak Kızılay’ın çalışmaları önemli boyuttadır. Kızılay’ın özellikle Lozan Mübadelesi’yle gelenlerle ilgili olarak Hindistan Müslümanlarından yardım talep ettiği ve oralara heyetler gönderdiği bilinmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin sosyal politikalarla derin bir ilişkisi olmuştur. Bu ilişki eskiden yeniye doğru gelindiğinde olumsuzdan olumluya doğru bir değişim göstermektedir. Bu olumluya doğru değişimde tecrübe kadar devletin ekonomik durumunun güçlenmiş olması da etkili olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin, sosyal politikalarla olan ilişkisinde öne çıkan bir diğer husus da yerel yönetimlerle ilgilidir. Yerel yönetimler, başlangıçta, bu göçlerle ve göçlerle gelenlerle ilgilenmemişler, gündemlerine almamışlardır. Sosyal politika anlamında dışlanmışlıkların ve yoksullukların bir nedeni de bu ilgisizlik olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin özellikle sosyal politikanın istihdam kısmıyla yakın bir ilişkisinden söz edilebilir. Genel bir bakış açısıyla, bu göçlerle gelenlerin ucuz ve kayıt dışı emek gücü olarak değerlendirildiğini ifade etmek mümkündür. Gelenlerin, zorlu şartlarda hayat mücadelesi vermek zorunda olması, emek piyasasına ucuz emek gücünün sürülmesine neden olurken, emek sahiplerinin de sosyal dışlanmaya itilmelerine neden olmuştur.

Sonuç olarak; Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin, istihdamdan sosyal dışlanmaya, sosyal yardımdan sosyal içermeye kadar sosyal politikalarla iç içe olduğu söylenebilir. Bu göçlerle ilgili olarak özel bir sosyal politika uygulaması yapılmamış olması hayal kırıklıklarına neden olurken, Kızılay dışında sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin önemli bir varlık göster(e)memiş olması da sosyal politika sorunlarına neden olmuştur. Bu sorunlar, uzun süre ve bir sarmal olarak varlığını sürdürmüştür.

Cumhuriyet Döneminde Balkanlardan Türkiye yapılan göçlerin sosyal politikalarla ilişkisinde gözden kaçan husus, göç edenlerin geldikleri yerdeki

konumları olmuştur. Bu husus, hiçbir zaman dikkate alınmamıştır. Hayal kırıklıklarının, yoksulluk, yoksunluk ve sosyal dışlanmışlığın başladığı nokta da tam olarak burasıdır. İlk başlardaki göçlerde gelenler, Andriç (2014)'in eşsiz betimlemesiyle, "sular çekildikten sonra karada kalan su bitkileri gibi... Aldatılmış... Terkedilmiş, kendi alinyazılarıyla baş başa kalmışlardı." Sular çekildikten sonra karada kalan bu su bitkileri, suların çekilmesiyle yaşadıkları travmanın bir benzerini suya tekrar kavuştuklarını sandıkları anda yeniden yaşamamak durumunda kalmışlardır.

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi: Göç*, İstanbul, Kum Saati Yayınları.
- Akgür, Z.G. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akşit, B.T. (1998). "Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi," Konferans: Türkiye'de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, *Tarih Vakfı Yayınları*.
- Altan, Ö.Z. (2004). *Sosyal Politika Dersleri*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 1592.
- Andrews, P.A. (1989). *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, Wiesbaden: Dr.Ludwig Reichert Verlag.
- Andriç, İ. (2014). *Drina Köprüsü* (Çevirmenler: Hasan Ali Ediz ve Nuriye Müstakimoğlu), 17. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arı, K., (2014). "XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlardan Türkiye'ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkiler", 14. Askerî Tarih Kongresi (3-7 Aralık 2012, İstanbul) Bildirileri I., Ankara, Genelkurmay Personel Başkanlığı, ATASE Daire Başkanlığı Yayınları.
- Aykaç, M., (2002). "Avrupa Birliği Sosyal Politikası: Muğlak Geçmiş ve Tartışmalı Gelecek," Tüm Yönleriyle Türkiye-AB İlişkileri (Ed. Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak), İstanbul, Elif Kitabevi Yayınları.
- Bakırcı, Ç.M., (2016). "Dünya'daki Yoksulluk Verilerini Okumak: Veri Biliminde Hatalı Algı Yaratımı", evrimagaci.org. Erişim Tarihi:10.05.2017
- Başel, H. (2003). "Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas'tan İstanbul'a Göç Örneği," (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, S.B.E.), İstanbul.
- Bozkurt, G.S. (2010). "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, X/2.

- Çavuşoğlu, H. (2007). “Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri “Dindaşlar”dan “Soydaşlar”a “İslam Ümmeti”nden “Türk Milleti”ne”, *bilig*, S. 41.
- Dışişleri Bakanlığı. (1969). *Dış Türkler (Belgeler)*, Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi.
- Doğanay, F. (1996). “Türkiye’ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi”, Ankara, DPT.YBM 1997, ftp://ftp.dpt.gov.tr/pub/ekutup96.
- Erdut, Z. (2004). “Günümüzde Sosyal Politikanın Açılımları,” I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi, Ankara, DİSK Yayınları.
- Eren, A.C. (1966). *Türkiye’de Göç ve Göçmen Meseleleri; Tanzimat Devri İlk Kurulan Göçmen Komisyonu, Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul.
- Ersöz, H.Y. (2004). *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler: İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Geray, C. (1962). *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler (1923-1961)*, Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Ankara, SBF Maliye Enst.
- Güven, S. (2001). *Sosyal Politikanın Temelleri*, 3. Bs., Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2006). *Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Hall, A.L. (2004). *Social Policy for Development*, London, Sage Publication.
- Hatıplı, M. (2003) *Selanik’ten Edirne’ye İnsan Ziyanlığı*, İstanbul, Asos Yayınları.
- Hoşgör, Ş. (1998). “Türkiye’de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunları ve Yaklaşımlar,” Konferans: Türkiye’de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Hüseyin Raci Efendi. (2016). *Zağra Müftüsünün Hatıraları* (Çevirmen: M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul, İz yayıncılık.
- İBB APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü. (2004). *İstanbul’u Bekleyen Sosyal Risklerin Araştırılması-2: İstanbul’a Muhtemel Göç Dalgaları*, İstanbul, İBB APK Daire Başkanlığı, Gökçe Ofset,
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’sinde Göç Hareketleri,” 75. Yılda Köylerden Şehirlere, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A. ve Ünalın, T. (1998). “Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri,” Konferans: Türkiye’de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- İpek, N. (1996). “Göçmen Köylerine Dair”, *Tarih ve Toplum*, Haziran 1996, C 25, S. 150
- İzveren, A. (1968). *Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar*, Ankara, Sevinç Matbaası.

- Kalça, A. (1999). “*Sanayileşme Temeline Dayanmayan Şehirleşme ve Kayıtdışı İstihdam*,” Kent Yönetimi ve Çevre Politikaları (Sempozyum) (Ed. İzzet Öztürk v.d.), İstanbul, İstaç Yayınları.
- Karpat, K. (2003). *Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri* (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kemaloğlu İnginar, A. (2012). *Bulgaristan’dan Türk Göçü (1985-1989)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kennett, P. (2001). *Comparative Social Policy; Theory and Research*, Philadelphia, Open University Press.
- “Kitlesel akınlar” http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesel-akinlar_409_558_559
Erişim Tarihi:10.04.2018
- Kocaman, T ve Beyazıt, S. (1993). *Türkiye’de İçgöçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri*, Ankara, DPT Yayınları.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1996): *Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri, Uygulama Raporları ve Notları*, Ankara
- Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri’ne Türk Beyin Göçü*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Lewis, G.. (2000). “*Introduction: Expanding the Social Policy Imaginary*,” Rethinking Social Policy, Ed. Gail Lewis, London, Sage Publication.
- Murat, S. (2006). *Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul, İTO Yayınları, No: 2006-49.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Oran, B. (1993a). “*Balkan Müslümanlarında Dinsel ve Ulusal Kimlik*” (Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya ve Kosova Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme) *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 48, No:1-4, Ocak-Aralık, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Yayını.
- Oran, B. (1993b). “*Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler*” (Bulgaristan, Makedonya, Kosova) *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 48, No: 1-4, Ocak-Aralık, Ankara, *Ankara Üniversitesi SBF Yayını*.
- Özcan, Y.Z. (1998). “*İçgöçün Tanımı ve Veriler ile İlgili Bazı Sorunlar*,” Konferans: Türkiye’de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, *Tarih Vakfı Yayınları*.
- Özer, A. (2000). *Kentleşme ve Yerel Yönetimler*, Ankara, Ürün Yayınları.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, 4. Bs., İstanbul, İletişim Yayınları.
- Şimşir, B.N. (1986). *Bulgaristan Türkleri*, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Talas, C. (1990). *Toplumsal Politika*, Ankara, İmge Kitabevi.

- Taşçı, F. (2007). “1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, S.B.E.), İstanbul.
- Taşçı, F. (2009). “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç”, *Kamu-İş*; C:10, S:4/2009
- Taylor-Gooby, P. (1997). “European Welfare Futures: The Views of Key Influentials in Six European Countries on Likely Developments in Social Policy,” *Social Policy and Administration*, Vol. 31, No: 1.
- TBMM Tutanak Dergisi, (07 Haziran 1989). *Dönem 18, Toplantı 2*, C. 28.
- Tekeli, İ. (1998). “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi,” Konferans: Türkiye’de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ ve Erder, L. (1978). *Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları,
- User, İ., (1997). “Evlilik Göçü,” II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, 20-22 Kasım 1996, Ankara, DİE Matbaası.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Zaim, S., (2005). *Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı, C. III, 2. Bs.*, İstanbul, İşaret Yayınları.
- Zaim, S.. (2006). “IV. Oturum Değerlendirmesi: Türkiye’den Göçler,” Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler; 8-11 Aralık 2005, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi.

